

การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร: มุมมองเชิงทฤษฎีทางเลือก*

Revitalization of Food Sovereignty: Alternative Theoretical Perspectives.

Received: December 25, 2018

Revised: February 20, 2019

Accepted: April 1, 2019

สันทราย วงษ์สุวรรณ**

(Sunsai Wongsuwan)

บทคัดย่อ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” ในการต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร มักจะมองความมั่นคงทางอาหารในเชิงปริมาณอาหาร กล่าวคือ บทความชิ้นนี้ มุ่งเสนอกรอบทฤษฎีที่จะช่วยในการศึกษาการต่อสู้ เพื่อฟื้นฟูอำนาจอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) ให้กลับคืนมา โดยมองผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีความมั่นคงทางอาหาร (Food security) ทฤษฎีระบอบนคร (Urban Regime Theory) และ แนวคิดแบบองค์รวมและกลุ่มพลังทางสังคมของอันโตนิโอ กรัมสกี (Integral State and Social Forces of Antonio Gramsci) การมีอาหารบริโภคเพียงพอกจะทำได้อย่างไร หรือจะสามารถกักตุนอาหารไว้ในปริมาณมาก ๆ ได้อย่างไร มองแต่ด้านโครงสร้างระดับใหญ่ การผลิตอาหารระบบใหญ่แต่ในสภาพความเป็นจริงแหล่งอาหารประเทศไทยที่มาจากฐานการผลิตระดับชุมชนถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงด้านอาหารที่จะทำให้สังคมอยู่รอดได้ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับฐานการผลิตระดับชุมชนกลับถูกทำลายลงเรื่อย ๆ จากระบบโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนไป ดังนั้น การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารจึงจำเป็นต้องย้อนกลับมาหาทางออกในฐานะการผลิตระดับชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไปกับการพัฒนาระบบการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารด้านอื่น ๆ จึงจะเป็นการสร้างทิศทางการมั่นคงด้านอาหารที่ตรงจุดและสามารถทำให้เกิดรูปธรรมของความพยายามในการต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารได้จริง

คำสำคัญ: ความมั่นคงทางอาหาร, การฟื้นฟู, อธิปไตยทางอาหาร

Abstract

“Food security” is a terminology that has been devised to represent the revival of Food Sovereignty which regards such security through the lens of quantitative assessment. This article aims to providing the theoretical framework to study struggle of food sovereignty. The conceptual framework of political theory, 3 theories: food security theory and urban regime theory and integral state and social forces of Antonio Gramsci were applied for explanation of food sovereignty circumstances. Thus, the principal concept of the

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา ทฤษฎีการเมืองชั้นสูง สอนโดย ผศ. ดร. วัชรพล พุทธิรักษา ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

** นักศึกษาทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คป.ก.) รุ่นที่ 20 สาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Email sunsai6352@gmail.com

security concentrates on how to accumulate sufficient foods for consumptions, as well as large quantity storage. As a result, food security under this perspective only presents the macro-structure of large scale food productions. However, in reality, Thailand's food sources are originated from community-level productions which constitutes significant components of the food security that is capable of sustaining the societal existence. The current trends witness a gradual decimation of community-based food productions which due to changes of the social structures. Hence, in order to revive the food sovereignty, it is imperative to reexamine the capability of such community-based food productions in conjunction with the inventions of other methods of food security. This combined approach will lead to the most appropriate method of food security creations that is practically capable of conveying the actual Food Sovereignty revival

Keywords: Food security, Revitalization, Food Sovereignty.

บทนำ

ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมของโลกในปัจจุบัน ส่งผลให้ความมั่นคงทางอาหารกลายเป็นปัญหาใหญ่ของหลายประเทศ โดยจะเห็นได้จากการรายงานสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารของโลก ในปี 2558 ที่เผยแพร่โดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) ว่ามีคนขาดสารอาหารทั่วโลกลดลงถึง 167 ล้านคน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้มีประชากรโลกเพียง 1 ใน 9 ที่ขาดสารอาหาร (UNITED NATIONS, n.d.) ปัญหาความมั่นคงทางอาหาร (Food security) มีความสำคัญและมีผลกระทบอย่างมากต่อมนุษย์ ชุมชน สังคมและโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยชุมชนเกษตรกรรมเป็นฐานทรัพยากรอาหาร แหล่งผลิตอาหารและ เป็นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่ผ่านมานั้นชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ภายใต้โครงสร้างและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอิทธิพลและบทบาทอย่างมากต่อการเกิดความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ การเกิดปรากฏการณ์ภัยธรรมชาติขึ้นในหลายๆพื้นที่ทำให้เกิดภาวะวิกฤตและภาวะเสี่ยงหลายอย่าง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือภาวะวิกฤตเรื่องอาหาร ส่งผลให้เกิดผลกระทบในระดับกว้างตามแนวความคิดขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งชาติ (FAO) ความมั่นคงทางอาหาร¹ จะต้องมียอดประกอบครบด้านทั้ง 4 มิติ² (FAO, 1996, หน้า 13-17) อย่างไรก็ตาม ความมั่นคงทางอาหารจึงเป็นคำศัพท์ที่รวมหลายแนวคิด ในการทำความเข้าใจความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในด้านอาหาร และมิติต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงทางอาหาร ด้วยเหตุนี้การนิยาม ความมั่นคงทางอาหารจึงไม่ได้มองแต่ประเด็นด้านการเข้าถึงอาหาร แต่ต้องมองทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่เข้ามาเกี่ยวกับกับรูปแบบของการเข้าถึงและนโยบายต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบ

¹ ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง “...คนทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัยและมีโภชนาการ ทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ ในการตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจทางอาหารของพวกเขา เพื่อให้เกิดชีวิตที่ประกอบด้วยความกระตือรือร้น และสุขภาวะ”

² 1.ความพอเพียง (Availability) ของปริมาณอาหารที่อาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้ารวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร

2.การเข้าถึง (Access) ทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมี โภชนาการ ทรัพยากรดังกล่าวหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ (รวมถึงสิทธิ ตามประเพณีเช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน) 3.การใช้ประโยชน์ (Utilization) ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษา สุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการ ซึ่งความต้องการทาง กายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนองโดยนัยนี้ความมั่นคงทางอาหาร จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ ไม่ใช่อาหารด้วย สุดท้าย 4.เสถียรภาพ (Stability) ทางอาหาร ที่ประชาชนครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่ เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่ สามารถเข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะ ความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ซึ่งในความหมายนี้ความมั่นคงทางอาหาร ครอบคลุมถึงมิติความ พอเพียงและการเข้าถึงอาหารด้วย

ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสถานการณ์ด้านความมั่นคงทางอาหารของประชาชนและชุมชน (วีระ หวังสัจจะโชค, 2557, หน้า 5) ดังนั้น ปัญหาเรื่องความมั่นคงทางอาหาร จึงกลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญหน้าและสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าว เพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศ รวมทั้งประชากรโลก นำมาสู่ความพยายามของภาคส่วนต่าง ๆ ในการต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร ซึ่งเป็นการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม กลุ่มขบวนการชาวนาและภาคประชาชนในการดิ้นประเด้นเรื่องอาหารให้เข้าสู่การเมือง รวมทั้งการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรม จนนำมาสู่การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร โดยในระบบอาหารที่ทุกคนสามารถเลือกได้ในการเข้าถึงอาหารและสามารถรักษาอำนาจของชุมชนและสังคมในการจัดสรรอาหารและทรัพยากรของตนเอง ไม่ให้อยู่ในมือของรัฐและบริษัทข้ามชาติ

อนึ่ง ที่ผ่านมาการศึกษาประเด็นปัญหาความมั่นคงทางอาหารที่นำมาสู่ความพยายามในการฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร ถูกวิเคราะห์ผ่านแนวคิด กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเกษตร (พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข, 2559, หน้า 51-55) เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรู้ ความคิดและการกระทำของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สถานการณ์ ปัญหา ซึ่งเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันของคนในชุมชนและจากบุคคลภายนอกชุมชน นอกจากนั้น แนวคิดเรื่องทรัพยากรอาหาร (พรทิพย์ ติลกานันท์, 2557, หน้า 27) เป็นแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของเกษตรกรรายย่อยและองค์กรเอกชนที่ต่อสู้กับปัญหาความยากจน กระจายแคลนอาหาร ความเสื่อมของระบบนิเวศ ตลอดจนการผลิตของชุมชน และจากแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมและความพอเพียง (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559, หน้า 6) การสร้างความมั่นคงทางอาหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวโยงกับความเป็นธรรมทางสังคมและความเป็นธรรมทางกฎหมายส่วนในเรื่องของความพอเพียงมักเป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงในทางเศรษฐศาสตร์ในแง่ของการผลิตและการใช้อย่างสมดุลกัน ดังนั้น จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นแนวคิดที่นักวิจัยหลายคนเลือกใช้ เพื่อนำมาอธิบายประเด็นปัญหาความมั่นคงทางอาหาร ทั้งนี้ จึงเป็นเหตุผลที่ผู้เขียน เลือกที่จะวิเคราะห์ผ่านแนวคิดทฤษฎีสามแนวคิดด้วยกัน กล่าวคือ แนวคิดแรกว่าด้วย “ความมั่นคง – อธิปไตย – การฟื้นฟูอธิปไตย” ทางอาหาร แนวคิดที่สอง ทฤษฎีระบอบนคร (Urban Regime Theory) และแนวคิดสุดท้ายรูปแบบองค์กรรวมและกลุ่มพลังทางสังคมของ อันโตนิโอ กรัมสกี (Integral State and Social Forces of Antonio Gramsci) โดยแนวคิดดังกล่าว จะเสนอแนวทางในการอธิบายความมั่นคงทางอาหารแบบใหม่ ภายใต้การทำความเข้าใจปัญหาอันเกิดจากประเด็นทางอาหารที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร รวมทั้งวิถีชีวิตทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งจะเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นเป็นอันดับแรก

บทความชิ้นนี้ มุ่งเสนอกรอบทฤษฎีที่จะช่วยในการศึกษาการต่อสู้ เพื่อฟื้นฟูอำนาจอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) โดยมองผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ เพราะเป็นประเด็นที่อยู่ในฐานะที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ตัวแสดงภาคเอกชน ประชาชน รวมทั้งตัวแสดงทางสังคมอื่น ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการแสวงหาผลประโยชน์ต่อประเด็นเรื่องอาหาร บทความชิ้นนี้ประกอบไปด้วยสี่ส่วนหลัก ส่วนแรกว่าด้วย “ความมั่นคง – อธิปไตย – การฟื้นฟูอธิปไตย” ทางอาหาร ในฐานะที่เป็นชุดความคิดความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญและสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชากร ส่วนที่สองจะกล่าวถึงทฤษฎีระบอบนคร (Urban Regime Theory) ทำหน้าที่เป็นกรอบคิดหลักในการอธิบายการเมืองและนโยบายของ พื้นที่ในระดับนคร/เมือง โดยทฤษฎีระบอบนครนั้นมองว่า ในกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะนั้นสิ่งสำคัญก็คือความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังและมีความสลับซับซ้อนของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ในส่วนที่สามผู้เขียนนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดแบบองค์กรรวมและกลุ่มพลังทางสังคมของอันโตนิโอ กรัมสกี (Integral State and Social Forces of Antonio Gramsci) ผู้เขียนต้องการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจและความสัมพันธ์แบบเป็นองค์กรรวมของรัฐไทย ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนและในมุมมองของกรัมสกี การสร้างพื้นที่การต่อสู้ต่อการฟื้นฟูอำนาจอธิปไตยทางอาหาร รวมทั้งวิเคราะห์การประกอบสร้างนโยบายความมั่นคงทางอาหารขึ้นมาอย่างไร และส่วนสุดท้ายสรุปภาพรวมการเสนอกรอบทฤษฎีความมั่นคงทางอาหารในการศึกษาการต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร

ว่าด้วย “ความมั่นคง – อธิปไตย – การฟื้นฟูอธิปไตย” ทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหาร (Food security) เป็นประเด็นสำคัญที่หลายประเทศกำลังเผชิญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา (The developing countries) แนวคิดความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2513 (พรทิพย์ ตีลกันนท์, 2557, หน้า 3) จากความสนใจในระดับโลกต่อภาวะอดอยากในบางทวีป เช่น แอฟริกา โดยมุ่งความสนใจไปที่เรื่องทางกายภาพและเศรษฐกิจ กล่าวคือ ความยากจน ความแห้งแล้ง ความมั่นคงทางอาหารเป็นคำศัพท์สำคัญที่มีปัญหาในการนิยามมากที่สุดคำหนึ่ง เพราะการนิยามคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” มีมากกว่า 200 นิยาม และกว่า 450 ตัวชี้วัด (Raj Patel, อ้างใน, วีระ หวังสัจจะโชค, 2559, หน้า 82) ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงขอยึดนิยามขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nation) จากงานประชุม 1996 World food summit (วีระ หวังสัจจะโชค, 2559, หน้า 82) ได้ให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร หมายถึงการที่ประชาชนในระดับบุคคล ครัวเรือน ภูมิภาค ประเทศชาติและสากล มีอาหารที่เพียงพออยู่ตลอดเวลา สามารถเข้าถึงอาหารได้ทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจ ได้รับอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการที่ร่างกายต้องการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และความหลากหลาย เพื่อให้มีชีวิตที่มีสุขภาพที่ดี (FAO, 1996, pp. 807-809)

แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร (Food security) ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่เพียงแค่นั้น แต่ถูกพัฒนาให้มีมิติตามพลวัตความเข้าใจของผู้คนในเรื่องบทบาทอาหารมากขึ้น เพราะการขาดแคลนอาหารไม่ได้เกิดจากอาหารไม่เพียงพอหรือหลักประกันทางนโยบายหรือกฎหมายเพียงเท่านั้น แต่เกิดจากการเข้าถึงสิทธิทางอาหารในทางการเมืองที่ถูกครอบงำด้วยนายทุนเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม บทความนี้มีข้อถกเถียงว่าความมั่นคงทางอาหารเป็นกรอบการศึกษาที่ทำให้เห็นถึงปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ ของความอดอยาก ความยากจนและการได้รับอาหารที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต จึงทำให้ไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจประเด็นทางด้านอาหารต่าง ๆ ผู้เขียนมองว่าจึงต้องนำหลักการเรื่องของอธิปไตยทางอาหาร³ (Via Campesinas, 1996) มาช่วยทำความเข้าใจปัญหาอันเกิดจากประเด็นความมั่นคงทางอาหารและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเป้าหมายหลักอยู่ที่การต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร ซึ่งในส่วนที่สองนี้ จะอธิบายให้เห็นถึงปัจจัยและบริบทที่เกี่ยวข้องในระดับชุมชน โดยให้ความสำคัญกับประเด็นอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องอาหารโดยตรง กล่าวคือ ปัญหาเรื่องที่ดิน ความเป็นธรรมทางสังคม การลดความเหลื่อมล้ำและความเท่าเทียมกันต่อการเข้าถึงอาหาร ถูกลำนำวิเคราะห์ภายใต้กรอบของแนวคิดความมั่นคงทางอาหารด้วย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับในด้านความอุดมสมบูรณ์ทางอาหาร ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายที่จะผลักดันให้ประเทศไทยก้าวไปสู่การเป็นครัวโลก โดยปกติแล้วประเทศไทยแทบไม่เจอภาวะการขาดแคลนอาหาร เนื่องจากเป็นประเทศ

³ แนวคิดอธิปไตยทางอาหารถูกเสนอขึ้นครั้งแรกในการประชุมสุดยอดอาหารโลกปี 1996 โดยขบวนการเคลื่อนไหวระหว่างประเทศของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยและรายกลาง (Via Campesina) ความหมายของ อธิปไตยทางอาหารที่ใช้กันโดยทั่วไป หมายถึง “สิทธิของประชาชนที่จะกำหนดนโยบายเกษตรและอาหารของตนเองที่จะปกป้องและควบคุมการค้าและการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะกำหนดขอบเขตที่พวกเขาต้องการพึ่งพาตนเอง ที่จะจำกัดการทุ่มตลาด และที่จะให้ชุมชนประมงท้องถิ่นได้รับความสำคัญในการจัดการการใช้และสิทธิต่อทรัพยากร” หลักการที่สำคัญของอธิปไตย ทางอาหารมี 7 ข้อคือ

- 1.อาหารคือ สิทธิพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนต้องเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย มีโภชนาการและยอมรับได้ในทางวัฒนธรรมในปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอที่จะดำรงไว้ซึ่งชีวิตที่มีสุขภาพอย่างเต็มศักดิ์ศรีมนุษย์
- 2.การปฏิรูปการเกษตรโดยการปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกษตรกรโดยเฉพาะที่ไร้ที่ดินและเกษตรกรผู้หญิงเป็นเจ้าของที่ดินของตนเองในการทำการเกษตร
- 3.ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะที่ดิน น้ำเมล็ดพันธุ์และปศุสัตว์
- 4.จัดระบบการค้าใหม่โดยให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศและสร้างความพอเพียงเป็นอันดับแรก
- 5.ยุติโลกาภิวัตน์ของความอดอยากอันเกิดมาจากการผูกขาดของบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยนโยบายทางเศรษฐกิจการค้าเสรี จะต้องมีการควบคุมและเก็บภาษีการเก็งกำไรและบรรษัทจะต้องมีมาตรฐานความประพฤติ
- 6.สันติภาพทางสังคม โดยจะต้องไม่ใช่อาหารเป็นเครื่องมือของความรุนแรง ยุติความยากจนและการทำให้คนเล็กคนน้อยกลายเป็นคนชายขอบ
- 7.การควบคุมทางประชาธิปไตย โดยเกษตรกรรายย่อยต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทุกระดับ ดังนั้น การสร้างเสริมอธิปไตยทางอาหารจึงมีความหมายถึง การมีกรอบนโยบายในประเทศและระหว่างประเทศที่ส่งเสริมและสนับสนุนหลักการข้างต้น

เกษตรกรรมสามารถผลิตอาหารในประเทศได้อย่างเพียงพอ และมีอาหารตามธรรมชาติที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ทำให้สถานการณ์เรื่องอาหารไม่อยู่ภายใต้บริบทคำนิยามความมั่นคงทางอาหารของโลก แต่จะอยู่ในประเด็นสาธารณสุข ได้แก่ เรื่องโภชนาการและความปลอดภัยด้านอาหาร แต่จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยไม่ได้มีความมั่นคงทางอาหารเหมือนเช่นเคยอีกต่อไป โดยมีข้อมูลจากองค์การเกษตรและอาหารแห่งสหประชาชาติ (FAO) พบว่าคนไทยส่วนหนึ่งถูกจัดอยู่ในกลุ่มผู้อดอยาก (Hunger) ใช้วิธีการวัด โดยเปรียบเทียบอาหารทุกชนิดที่คนไทยบริโภคและแปลงเป็นหน่วยแคลอรี (Calories) ซึ่งถ้าต่ำกว่าปริมาณมาตรฐานกิโลแคลอรีจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มผู้อดอยาก (อภิชาติ พงษ์ศรีหุลชัย และคณะ, 2556)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ด้านอาหาร ซึ่งมีสาเหตุหลายประการไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเข้าถึงปัจจัยการผลิตของเกษตรกร โดยเฉพาะปัญหาเรื่องที่ดิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ดินทุน การเกษตรสูง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร การใช้สารเคมีซึ่งเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพ การผูกขาดระบบตลาดและอาหารโดยกลุ่มนายทุนรวมถึงพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้ ยังมีขบวนการไปเร่งรัดการเลิกเป็นชาวนาเร็วขึ้น และยิ่งเร่งรัดกระบวนการเปลี่ยนแปลงโลกที่สามเป็นกลายฟาร์มของโลกด้วย (McMichael, Philip. 2009. pp. 281-295) ทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนั้น บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารของไทย ข้อเสนอหลักที่ผู้เขียนต้องการสร้างความเข้าใจต่อการต่อสู้เพื่อ “ฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร” (Food Sovereignty) (La Via Campesina, 2012) ให้มากขึ้น กล่าวคือ การจะมีอธิปไตยทางอาหารเกิดขึ้น จาก the Nyeleni Declaration ในปี ค.ศ. 2007 กล่าวว่าอธิปไตยทางอาหาร คือ “สิทธิของประชาชนที่จะกำหนดนโยบายเกษตรและอาหารของตนเองที่จะปกป้องและควบคุมการค้าและการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะกำหนดขอบเขตที่พวกเขาต้องการพึ่งพาตนเอง ที่จะจำกัดการผูกตลาด และที่จะให้ชุมชนประมงท้องถิ่นได้รับความสำคัญในการจัดการการใช้และสิทธิต่อทรัพยากร” (Via Campesinas, 1996) และนอกจากนี้ สิทธิของประชาชนสำหรับการได้รับอาหารที่เหมาะสมทางร่างกายและวัฒนธรรมมีวิธีการผลิตที่ยั่งยืนและประชาชนมีสิทธิในการนิยามอาหารและระบบเกษตรกรรมของตัวเอง การกระจายและบริโภคอาหารจะมีหัวใจที่ระบบอาหารและนโยบาย มากกว่าความต้องการของตลาดและบรรษัทต่าง ๆ (วีระ หวังสัจจะโชค, 2559, หน้า 35)

นอกจากนี้ ผู้เขียนมองว่า การต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร ยังรวมถึงการใช้และดูแลทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะที่ดิน น้ำและเมล็ดพันธุ์ ทั้งนี้การมีอธิปไตยทางอาหารเป็นการให้ความสำคัญสูงสุดต่อสิทธิของประชาชนและชุมชน ที่จะมียาอาหารยังชีพและทำการผลิตอาหารมากกว่าการให้ความสำคัญต่อการผลิตเพื่อขาย ส่วนแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร (Food security) ผู้เขียนเห็นว่า เป็นส่วนที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ การต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารมากขึ้น กล่าวคือ จะมีหนทางหรือวิธีใดบ้าง ที่เราจะสามารถสร้างการฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารให้กลับมาเหมือนเดิม โดยชุมชนจะรู้และต่อรองอำนาจกับภาครัฐหรือนายทุนในเรื่องอะไรได้บ้างต่อการออกมาตรการหรือนโยบายเข้ามาบ่อนทำลายความมั่นคงทางอาหารในชุมชนท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาแนวคิดความมั่นคงทางอาหารจะพบว่า เป็นแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ที่ผู้เขียนนำมาเป็นกรอบเพื่ออธิบายความพยายามที่นำมาสู่การต่อสู้ในการฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร โดยจะเห็นได้ว่าเป็นแนวคิดทางสังคมศาสตร์ที่มีความหมายต่างกันในแต่ละบริบทที่นำทฤษฎีมาเป็นตัวอธิบายปรากฏการณ์ ทั้งนี้ ผู้เขียนมองว่า ทฤษฎียังเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างคำอธิบายหรือการคาดการณ์ (Keith Dowding, 2016, pp. 68-71) ดังนั้น ปัญหาหลักของการฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป บางกลุ่มมองปัญหาความมั่นคงทางอาหารจากแง่มุมทางกายภาพ บางกลุ่มมองจากแง่มุมทางเศรษฐกิจ บางกลุ่มมองจากมุมมองทางการเมือง ซึ่งอมตยา เช่น นักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รางวัลโนเบล ได้กล่าวไว้ว่า “ไม่มี

⁴ ฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) คือ การฟื้นฟูฐานทรัพยากรอาหาร ทั้งป่าและแหล่งน้ำ ฟื้นฟูทรัพยากรมนุษย์ที่ถูกครอบครองโดยทุนนิยมจนขาดความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตนเองให้ปรับเปลี่ยนวิธีคิด เพื่อปรับตัวกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และฟื้นฟูพันธุกรรมท้องถิ่นที่เริ่มหายไป โดยเริ่มต้นสำรวจ รวบรวมพัฒนาสายพันธุ์ต่าง ๆ ในท้องถิ่น

สิ่งใดที่ปัญหาอาหารจะไม่ใช่เรื่องการเมือง” (พรทิพย์ ดิลกนันท์, 2557, หน้า 14) ด้วยเหตุนี้ การเมืองจึงมีส่วนกำหนดความเป็นไปของความมั่นคงทางอาหารและไม่มั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ยังจะเห็นได้ว่า เพราะเหตุใดจึงต้องมีการฟื้นฟูอุปโภคบริโภคทางอาหาร กล่าวคือในศตวรรษที่ 20 การทำลายความมั่นคงทางอาหารจากรัฐบาล อย่างเช่น รัฐบาลสังคมนิยม รัฐบาลเผด็จการการจัดสรรอาหารภายในประเทศถูกนำมาเป็นประเด็นทางการเมือง ในการแสวงหาผลประโยชน์รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นมาตรการต่อต้านฝ่ายตรงข้าม ขณะเดียวกัน จะเห็นได้ว่ารัฐบาลจำนวนมากละเลยการสนับสนุนชาวนาข้าวไร่ โดยเฉพาะพื้นที่ในชนบท แต่กลับให้การสนับสนุนคนเมืองด้วยการลดราคาสินค้าการเกษตรตกต่ำเพื่อให้ภาคเมืองเติบโต เมื่อชาวนาข้าวไร่ไม่สามารถพึ่งพาตลาดที่เป็นธรรม ไม่มีสิทธิในทรัพย์สินหรือทรัพยากรของตนเอง แรงจูงใจในการผลิตน้อยลง ปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารจึงเกิดขึ้น

ทั้งนี้ แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้การฟื้นฟูอุปโภคบริโภคทางอาหารของชุมชนท้องถิ่นที่พึ่งพาสูญเสียไปสามารถฟื้นฟูกลับมาได้ โดยประชาชนในฐานะปัจเจกชนสามารถเรียกร้องให้ภาครัฐสนับสนุนความจำเป็นของประชาชนในการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอและมีคุณภาพที่เหมาะสม ในแง่นี้จะเห็นได้ว่า ประชาชนมีสิทธิว่าด้วยอาหารที่สามารถกระทำการตอบโต้ต่อรัฐและองค์กรอื่นใดก็ตามที่ดำเนินกิจกรรมหรือนโยบายที่กระทบต่อสิทธิอาหารของประชาชนตามข้อกำหนดในแผนของคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของสหประชาชาติที่เน้นเรื่องความเป็นธรรมในการเข้าถึงและกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรในสังคม (Jefferson, 2010, pp. 319-351)

ดังนั้น ฐานการวิเคราะห์ของแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร เป็นฐานของแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ในเชิงรัฐศาสตร์ เป็นการมองจากโครงสร้างใหญ่ โดยมองจากภายนอกไปหาระดับปัจเจกชนที่ถูกนิยามว่าอยู่ในสถานะ อดอยาก ขาดอาหาร แนวคิดดังกล่าวเอื้อให้เกิดนโยบาย โครงการและกิจกรรมจากคนภายนอกไปสู่ชุมชน เพื่อดำเนินการสร้างภาวะความมั่นคงทางอาหาร แต่วิธีการดังกล่าว กลับให้ความสำคัญต่อวิถีคิด ความรู้ คุณค่าและแนวทางการฟื้นฟูอุปโภคบริโภคทางอาหารน้อยเกินไป ทั้งนี้ ผู้เขียนมองว่า ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งของแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร คือ การละเลยมิติทางการเมือง ทั้งในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน บทบาทของตัวแสดงภาคเอกชน นายทุน ที่เป็นเงื่อนไขสร้างภาวะความมั่นคง/ไม่มั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะการสร้างมิติทางการเมืองที่เปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชนในการฟื้นฟูอุปโภคบริโภคทางอาหารให้กลับมาเหมือนเดิม ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่ชนบท โดยจะกล่าวในส่วนถัดไป

ทฤษฎีระบอบนคร (Urban Regime Theory)

การฟื้นฟูอุปโภคบริโภคทางอาหารเป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นต้องพยายามต่อสู้ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากที่ผ่านมาภาครัฐไม่ได้มีมาตรการทางนโยบายหรือกฎหมาย ในการคุ้มครองประชาชนต่อการเข้าถึงอาหาร เพราะกลุ่มเจ้าของที่ดิน กลุ่มทุน รวมถึงหน่วยงานของภาครัฐเองครอบครองปัจจัยการผลิต และจะเห็นได้ว่าการเมืองของความมั่นคงทางอาหาร ยังคงเป็นระดับโลก ประเทศหรือภูมิภาค มากกว่าที่จะคุ้มครองการเข้าถึงอาหารของปัจเจกชน ผู้เขียนมองว่า การที่จะนำแนวคิดทฤษฎีระบอบนครมาอธิบายจึงจะช่วยให้เข้าใจได้ว่าการเมืองและนโยบายของ พื้นที่ในระดับนคร/เมือง ช่วยให้เห็นเบื้องหลังของกระบวนการกำหนดนโยบายในระดับ นคร/เมือง ได้ถึงการรวมตัวของกลุ่มก้อนต่าง ๆ ในพื้นที่ว่ามีผลต่อการต่อรองและร่วมมือในการกำหนดนโยบายอย่างไร (Stoker, อ้างใน, วิชรพล พุทธิรักษา, 2559, หน้า 126) รวมทั้ง ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถสร้างกระบวนการในการฟื้นฟูอุปโภคบริโภคทางอาหารให้กลับมา โดยดูจากการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทการควบคุมที่รัฐมีต่อประชาชน และการควบคุมทรัพยากรทางเศรษฐกิจของภาคเอกชนเข้าด้วยกัน ในส่วนนี้จึงเป็นส่วนที่ผู้เขียน “เสนอข้อถกเถียง” ของบทความที่พยายามจะอธิบายว่า โดยทั่วไปการทำความเข้าใจการเมืองเรื่องอาหารผ่าน เรื่องความมั่นคงทางอาหาร/อุปโภคบริโภคทางอาหาร ยังมีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือ การตระหนักถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารยังคงมีเพียงบางชุมชนเท่านั้นที่รับรู้ได้ถึงความต้องการรับมือกับภาวะที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงการจัดการทรัพยากรอาหารได้ด้วยตนเอง แต่กลับเป็นการสั่งการนโยบาย จากบน-ล่าง จนละเลยที่จะแก้ไขปัญหาด้านเหตุ คือการต่อสู้เพื่อฟื้นฟูอุปโภคบริโภคทางอาหาร ดังนั้น บทความนี้ผู้เขียนจึงเสนอว่า หากนำแนวคิดทางสังคมศาสตร์อื่น ๆ มาร่วมมองจะสร้างกรอบทฤษฎีที่ดีกว่าและ

ครอบคลุมกว่าเดิม ซึ่งผู้เขียนเลือกแนวคิดทฤษฎีระบอบนคร (Urban Regime Theory) และแนวคิดเรื่องรูปแบบองค์กรรวมและกลุ่มพลังทางสังคมของ อันโตนิโอ กรัมสกี (Integral State and Social Forces of Antonio Gramsci) เพราะทั้งสองแนวคิดจะเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจการต่อสู้เพื่อพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหารให้กว้างกว่าเดิม

ทฤษฎีระบอบนครนั้น ทำหน้าที่เป็นกรอบคิดหลักในการอธิบายการเมืองและนโยบายของพื้นที่ในระดับนคร/เมือง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ทฤษฎีระบอบนครจะช่วยอธิบายกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่มีส่วนสำคัญต่อการทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถที่จะพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหาร กลับคืนมา และจะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังและมีความสลับซับซ้อนของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ที่ถูกกำหนดสร้างลงมายังประชาชน นอกจากนี้ทฤษฎีระบอบนครยังช่วยชี้กรอบการวิเคราะห์การเมืองนครโดยมุ่งความสนใจไปยัง “กระบวนการ” ในการก่อตัวและการเปลี่ยนแปลงของระบอบมากไปกว่าการมุ่งคาดการณ์ไปยังผลลัพธ์เชิงนโยบาย (Stoker, อ้างใน, วัชรพล พุทธิรักษา, 2559, หน้า 126) ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนมองว่าการที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถบรรลุการพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหารได้นั้น จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบอาหารต่อนคร/เมือง

นอกจากนี้ ผู้เขียนต้องการสร้างความเข้าใจว่า เพราะเหตุใดจึงเลือกใช้ทฤษฎีระบอบนครมาใช้ในการอธิบายการเมืองพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหาร กล่าวคือ สภาพเขตเมืองและชนบทของไทย ยังมีโครงสร้างและปัจจัยหลายประการที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา (City in Developing Countries) จึงมีแนวคิดเรื่องของอคติเมืองและการสร้างเมืองโตเดียว ที่เป็นผลจากฐานคิดเรื่องการพัฒนาที่เน้น ภาคอุตสาหกรรม และกระจุกทรัพยากรในพื้นที่เมือง เพื่ออุดหนุนส่วนอื่นของประเทศนั้นหรือรับผลที่กระทบระยะยาว และจากการพัฒนาเมืองก่อน ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการเติบโตของเมืองก่อนชนบทนำมาซึ่งลักษณะการครอบงำของชนชั้นกลาง มีผลต่อการกำหนดประเด็นนโยบาย กฎระเบียบต่าง ๆ และทำให้ปัญหาในเรื่องของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการของเมืองนั้นไม่เคยเพียงพอต่อความต้องการจริงของประชากรในเขตเมือง ที่ส่วนใหญ่นั้นไม่ได้เกิดในเมือง แต่มาจากการอพยพ (พิชญ พงษ์สวัสดิ์, 2560, หน้า 36)

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาจึงกระจุกตัวแต่เพียงเขตเมือง ส่งผลให้ชนบทขาดแคลนทรัพยากร ทั้งนี้ ผู้เขียนมองว่า ที่การพัฒนาหรือนโยบายต่าง ๆ มาไม่ถึงเขตชนบทหรือชนบท เนื่องจากการทำงานของภาครัฐและองค์กรของเอกชนที่ร่วมมือกัน ได้วางกฎกติกาเชิงสถาบันเพื่อเอื้อต่อการดำเนินกิจการแสวงหาผลกำไร ในประเด็นเกี่ยวกับสินค้าเกษตรและอาหาร ผ่านข้ออ้างในเรื่องของ ความมั่นคงทางอาหาร จึงไม่แปลกใจหากจะเห็นกลุ่มธุรกิจผูกขาดสินค้าเกษตรและอาหาร และกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ที่ทดลองเกี่ยวกับการตัดต่อพันธุพืช (GM Crops) เพื่อการค้ารวมไปถึงการร่วมมือระหว่างรัฐ กลุ่มทุน และองค์กรระหว่างประเทศจะใช้เรื่องความมั่นคงทางอาหารในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตน ดังนั้นการวิพากษ์ การพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหาร ภายใต้แนวคิดทฤษฎีระบอบนคร จะช่วยเชื่อมโยงประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อกัน โดยแต่ละปัจจัยทำงานร่วมกัน เพื่อทำให้การพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหารกลับมายังชุมชนท้องถิ่นได้อีกครั้ง

สำหรับกรอบคิดหลักในการอธิบายการเมืองและนโยบายของพื้นที่ในระดับนคร/เมือง ของทฤษฎีระบอบนครนั้น ผู้เขียนมองว่า สามารถมองผ่านมุมมองในแง่ของความมั่นคงทางอาหารได้ กล่าวคือ ปัญหาเรื่องอาหาร เป็นเพียงเรื่องของปัจเจกบุคคลและกลไกตลาด การจัดการกับปัญหาจึงแก้ไขได้ผ่านการผลิตจำนวนมากออกสู่ตลาด ในขณะที่แนวคิดการพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหารมองปัญหาในกรอบของโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกร จนทำให้เกิดสภาวะอดอยาก อันเนื่องมาจากการขาดอำนาจในการเข้าถึงและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง และความอดอยากไม่ใช่เรื่องของความไม่มีอาหารกิน แต่เป็นเรื่องของการไม่มีอำนาจในการเข้าถึงสิทธิพื้นฐานที่พวกเขาควรจะได้รับ การพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหารในเขตชนบทชุมชนท้องถิ่นพยายามนำแนวคิดในเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยเข้ามาสู่การเพิ่มทางเลือกและสร้างความหลากหลายในกระบวนการผลิตและการบริโภคอาหารในเขตพื้นที่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตชนบท

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนต้องการอธิบายให้เข้าใจในการต่อสู้เพื่อพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหารในบริบทของทฤษฎีระบอบนคร กล่าวคือ การพื้นฟูอาชีพโดยทางอาหารในชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีการปฏิรูปทางอาหารเกษตรที่เกี่ยวข้องต่อการบริโภค

เพื่อจัดสรรอำนาจใหม่ทางอาหารต่อการฟื้นฟู ได้แก่ ที่ดิน น้ำ เมล็ดพันธุ์ และทรัพยากรอื่น ๆ ทั้งนี้ สำหรับทุกคนแล้ว โดยสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรต้องไม่ถูกจำกัดด้วยเพศ ศาสนา เชื้อชาติ ชนชั้นทางสังคมรวมถึงอุดมการณ์ นอกจากนี้ การที่จะฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารในเขตเมืองและชนบทให้มีความเท่าเทียมกันนั้น ระบบการค้าอาหารต้องนำมาพิจารณาใหม่ ราคาอาหารทั้งในเมืองและชนบทจะต้องถูกกำกับให้อยู่ภายใต้ราคาที่ต้นทุนที่แท้จริงของอาหารนั้น โดยจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมลงด้วย

สำหรับทฤษฎีระบบนคร จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นกรอบแนวคิดที่ประกอบด้วย แนวคิดอีกหลายๆ อย่าง (Multifaceted) ประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ในพื้นที่ระดับเมืองและนคร (วัชรพล พุทธิรักษา, 2559, หน้า 119) ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนมองว่า นโยบายต่าง ๆ ในการเมืองนั้น ล้วนมีมิติทางการเมืองการปกครองอยู่ทั้งสิ้น ตั้งแต่ข้อถกเถียงในเรื่องของการบริหารจัดการ ไปจนถึงเรื่องของความขัดแย้งผลประโยชน์และอคติที่มีในการกำหนดนโยบาย รวมถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในที่นี้เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่า นโยบายสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาเมืองและชนบท มีด้วยกัน 3 กลุ่ม กล่าวคือ นโยบายกลุ่มแรกคือนโยบายในระดับชาติ กลุ่มที่สอง คือ นโยบายที่เน้นภาพรวมของเมืองและชนบทตามแนวคิดของยุคสมัยและกลุ่ม ที่สามคือ นโยบายที่เน้นที่ภาคส่วนต่าง ๆ ของเมืองและชนบท (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2560, หน้า 28)

ในส่วนแรก จะเห็นได้ว่า นโยบายที่เกี่ยวกับเมืองในระดับชาติ (National Urban Policy หรือ National Urbanization Policy) กล่าวคือ เป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองในทุก ๆ ด้านที่ถูกกำหนดมาจากรัฐบาลกลาง โดยผู้เขียนมองว่า การกำหนดมาตรการกลางของโลก จากการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals–SDGs) ประเด็นที่ 2 ว่าด้วยขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารปรับปรุงโภชนาการและสนับสนุนการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน ผสมกับการเกิดวิกฤตทางอาหารในประเทศไทย และได้เริ่มพัฒนาประเทศให้เป็นอุตสาหกรรมแบบตะวันตกอย่างเต็มทีในยุคของรัฐบาลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527, หน้า 197) และในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทย ได้เริ่มมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2504 เพื่อเป็นกรอบแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทั้งนี้ ความมั่นคงทางอาหารตั้งอยู่บนฐานของยุทธศาสตร์ การพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560–2579) ตามยุทธศาสตร์ที่ 1 ความมั่นคง รวมทั้งยังได้บรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และ 12 (พ.ศ. 2558–2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย ดังนั้น ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องความมั่นคงทางอาหาร (Food security) ต่อการฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร ถือเป็นประเด็นสำคัญทางสังคม เนื่องจากความมั่นคงทางอาหารนั้น ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาของการเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม แต่ความมั่นคงทางอาหารยังเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปากท้องของประชาชนอีกด้วย

ส่วนที่สอง นโยบายที่เน้นภาพรวมของเมืองตามแนวคิดของยุคสมัย หมายถึง การนำเสนอนโยบายการพัฒนา เมืองที่ให้ความสำคัญกับการขยายกรอบแนวคิดหรือเป้าหมายที่สำคัญของเมือง ซึ่งแม้ว่าบางนโยบายจะเป็นนโยบายภาคส่วนเดียว (sector) แต่ความสำคัญของนโยบายนี้คือนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง เมืองทั้งเมือง กล่าวคือ ในการพัฒนาประเทศให้ประสบผลสำเร็จ รัฐบาลต้องอาศัยทรัพยากรและเครื่องมือต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัย สำคัญในการพัฒนานโยบายถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการชี้ว่า รัฐบาลต้องตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำกิจกรรมต่าง ๆ (สมจิตร เขียนดั่ง, 2532, หน้า 1) บทความชิ้นนี้ ตั้งอยู่บนฐานของยุทธศาสตร์การพัฒนาความมั่นคงทางอาหารตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยผู้เขียนเน้นไป การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารเพื่อมุ่งทำความเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ของการก่อตัวของนโยบาย ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถกู้คืนความเป็นอธิปไตยทางอาหารหายไปกลับคืนมาผ่านการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

ส่วนสุดท้าย นโยบายที่เน้นที่ภาคส่วนต่าง ๆ ของเมือง แนวคิดนี้ต่างจากแนวคิดแบบนโยบายเน้นภาพรวมของเมืองจากข้างต้น กล่าวคือ นโยบายหรือมาตรการที่ออกมาจากภาครัฐไม่ได้ต้องการนำเสนอภาพของการเปลี่ยนเมืองทั้งเมืองและ

ชนบท แต่เป็นการผลักดันที่จะแก้ไขในภาคส่วนนโยบายในพื้นที่ตนเอง (policy sector) ซึ่งแม้ว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเมืองและชนบทขึ้น แต่ก็ไม่ได้มุ่งเน้นนำเสนอว่าพื้นที่ของตนจะสามารถเปลี่ยนเมืองทั้งเมืองหรือชนบททั้งชนบทได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่านโยบายหรือมาตรการที่เน้น พื้นที่เฉพาะเหล่านี้ จะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ก็เป็นเป้าหมายที่สำคัญของการต่อสู้-ต่อรองทางการเมืองของพลเมือง ชุมชน ประชาสังคม ขบวนการทางสังคม กลุ่มผลประโยชน์ ภาคธุรกิจ และผู้บริหารเมืองทั้งสิ้น (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2560, หน้า 30)

นอกจากนั้น จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีระบอบนคร (Urban regime Theory) ก็คือชุด ของการจัดการ/ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในเชิงที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่ทำให้เกิดความ ร่วมมือระหว่างตัวแสดงทั้งภาครัฐและนอกภาครัฐ เป็นชุดของการจัดการให้เกิดการปกครอง (Governing arrangements) และเป็นชุดของหลักการ กฎ บรรทัดฐานรวมถึงกระบวนการตัดสินใจ ทำให้ตัวแสดงเชิงนโยบายต่าง ๆ นั้นมาบรรจบกันด้วยประเด็นนโยบายเชิงพื้นที่หนึ่งๆ (วัชรพล พุทธิรักษา, 2559, หน้า 122) ทั้งนี้ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า หากเรามองผ่านประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหาร โดยพิจารณาจาก การที่ภาครัฐพยายามจะแก้ไขปัญหาคาความยากจนภายในประเทศนั้น ไม่สามารถแก้ไขโดยการผลิตจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้ แต่ต้องผลิตจากแรงงานโดยคนส่วนใหญ่ ซึ่งการที่เราจะเรียกร้องอธิปไตยกลับคืนมา เราจึงต้องเริ่มจากอธิปไตยทางอาหารเป็นลำดับแรก เมื่อเราเริ่มต้นจากเรื่องของอาหารที่เป็นเอกราชและเป็นอธิปไตยของประชาชน ก็สามารถสร้างประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจได้ เพราะถ้าไม่มีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ประชาชนก็จะไม่สามารถที่มีอธิปไตยหรือสิทธิในเรื่องอื่นได้จากมุมมองดังกล่าวจะเห็นได้ว่า โจทย์ปัญหาเรื่องของปากท้องของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในทางการเมือง หากประเทศใดยังไม่สามารถที่จะทำให้เรื่องของอธิปไตยทางอาหารมีความมั่นคงได้ ความเป็นประชาธิปไตยในมิติอื่นย่อมเกิดขึ้นได้ลำบาก กล่าวได้ว่าประเทศไทยไม่ได้มี ปัญหาในแง่ของการผลิตอาหารที่ไม่เพียงพอ แต่มีปัญหาความไม่เป็นธรรมของระบบอาหาร ซึ่งเป็นปัญหาเชิง โครงสร้างขนาดใหญ่ กล่าวคือเป็นประเด็นปัญหาที่เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกับปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาเรื่องการถือครอง ที่ดิน ปัญหานี้สิน รวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรของเกษตรกรและชุมชน โดยเกษตรกรและคนยากจนยังขาดการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจใน การกำหนดนโยบาย เพื่อที่การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารของชุมชนท้องถิ่นจะกลับมาได้นั้น ต้องเริ่มจากการฟื้นฟูพื้นที่ ในชุมชนท้องถิ่นเป็นอันดับแรก

โดยภาพรวมแล้ว ผู้เขียนนำแนวคิดทฤษฎีระบอบนครมาช่วยทำความเข้าใจกลไกภาครัฐที่เข้ามาดูแลระบบอาหารในรูปแบบของคำสั่งนโยบายทั้งในเขตเมืองและชนบท นอกจากนี้ ระบอบนครยังชี้ให้เห็นว่า มาตรการหรือนโยบายต่าง ๆ นั้น เป็นการจัดการที่ไม่เป็นทางการผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและเอกชนหรือนายทุน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับการแสวงหาผลประโยชน์ทั้งในเขตเมืองและพื้นที่ชนบท ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารเป็นการพยายามทำให้ระบบอาหารและเกษตรกรรมกลับมาเป็นประเด็นทางอาหาร ที่อยู่ภายใต้การจัดการของชุมชนท้องถิ่น มากกว่าที่จะปล่อยให้ไปตามกลไกของตลาดและจะพบว่าการมีปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง นำมาซึ่งการต่อสู้ต่อรองของตัวแสดงต่าง ๆ ในสังคม

รัฐแบบองค์รวมและกลุ่มพลังทางสังคมของ อันโตนิโอ กรัมสกี (Integral State and Social Forces of Antonio Gramsci)

แนวคิดรัฐแบบองค์รวมและกลุ่มพลังทางสังคมของอันโตนิโอ กรัมสกี (Integral State and Social Forces of Antonio Gramsci) เหตุผลที่ผู้เขียนเลือกใช้ แนวคิดดังกล่าว เนื่องจากผู้เขียนต้องการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจและความสัมพันธ์แบบเป็นองค์รวมของรัฐ ไทย ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน/นายทุนและภาคประชาชน รวมทั้ง ในมุมมองของกรัมสกี ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหารกลับคืนมาได้อย่างไร โดยการสร้างพื้นที่การต่อสู้ต่อรองภาครัฐและภาคธุรกิจ/นายทุน รวมไปถึง ผู้เขียนต้องการมองว่าการประกอบสร้างนโยบายของรัฐมีกระบวนการเกิดขึ้นมาได้อย่างไรบ้าง ซึ่งกลุ่มพลังจากสังคมนั้นประกอบไปด้วย สองกลุ่มหลักคือ กลุ่มพลังทางสังคมชนชั้นปกครองและกลุ่มพลังของผู้ที่ถูกกดขี่ ทั้งนี้ กลุ่มพลังต่าง ๆ นั้น จะมีการทำลายและสร้างคุณภาพของอำนาจกับกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานะของ “การครองอำนาจนำ”

โดยใช้กลยุทธ์ทางการเมือง ดังนั้น บทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจึงต้องการใช้แนวคิดรัฐแบบองค์รวมและกลุ่มพลังทางสังคมของ อันโตนิโอ กรัมสกี เพื่ออธิบายการฟื้นฟูอุปถัมภ์ทางอาหารในชุมชนท้องถิ่น

สำหรับ กรัมสกี นั้น ได้เรียก “สังคมการเมือง” (Political Society) ว่า “รัฐ” (State) แต่รัฐในแง่ไม่ได้เป็นตัวแทนทั้งหมด ในเรื่องรัฐของกรัมสกี ทว่าเป็นแนวคิดแบบรัฐองค์รวม (Integral State) ที่สะท้อนมุมมองเรื่องรัฐในแบบกรัมสกี (วัชรพล พุทธิรักษา, 2557, หน้า 128) กล่าวคือ “เรายังคงอยู่ในอาณาบริเวรของการนิยามรัฐและรัฐบาล ซึ่งเป็นการนิยามที่เป็นภาพตัวแทนของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (economic corporate) หรือในทางหนึ่งก็คือ การประสานระหว่างประชาสังคมและสังคมการเมือง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราควรเน้นในที่นี้ก็คือความหมายโดยทั่วไปของรัฐนั้น รวมความไปถึงแนวคิดเรื่องประชาสังคม (ในนัยที่อาจกล่าวได้ว่า รัฐ = สังคมการเมือง + ประชาสังคม หรือกล่าวอีกอย่างก็คือ การครองอำนาจนำได้รับการอุปถัมภ์โดยใช้อำนาจบังคับ)...” (Gramsci, อ้างใน, วัชรพล พุทธิรักษา, 2557, หน้า 128)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กรัมสกี มองว่ารัฐในแบบองค์รวมผนวกรวมพื้นที่ในโครงสร้างส่วนบน ทั้งสองส่วน ได้แก่ ประชาสังคมและสังคมการเมือง เข้าด้วยกัน ในแง่หนึ่งเป็นการรักษาดุลยภาพ (Balance) ของรัฐ ระหว่างการใช้กำลัง (Force) และการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) (Greaves, N.M., อ้างใน, วัชรพล พุทธิรักษา, 2557, หน้า 129) โดยในทัศนะของกรัมสกี พื้นที่ทั้งสองมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและมีผลกระทบซึ่งกันและกันและแยกออกจากกันไม่ได้เด็ดขาด อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า การฟื้นฟูอุปถัมภ์ทางอาหารในชุมชนท้องถิ่นของไทย สามารถอธิบายได้จากแนวคิดรัฐแบบองค์รวม กล่าวคือ การเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เป็นสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ แต่สิ่งที่ผู้เขียนมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญคือ ภาครัฐ ที่เป็นผู้กำหนดโครงสร้างในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่ากรัมสกีให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนบน (Super-Structure) ซึ่งต่างออกไปจากแนวคิดของนักมาร์กซิสต์ดั้งเดิมบางจำพวก ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนล่างในฐานะที่เป็นโครงสร้างหลักในการกำหนดโครงสร้าง อาจกล่าวได้ว่าเขาเองเป็นคนที่กลับมาเน้นย้ำ (Re-emphasis) ในมิติทางการเมืองและความสำคัญของการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ของแนวความคิดมาร์กซิสต์ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมสู่สังคมนิยม เพราะสำหรับกรัมสกี โครงสร้างส่วนบนนั้นเป็นโครงสร้างสังคมที่มีความสำคัญและสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือส่งผลต่อสังคมในส่วนรวมได้ เช่นเดียวกับโครงสร้างส่วนล่างหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โครงสร้างส่วนบนนี้ ประกอบด้วยส่วนที่เรียกว่า “สังคมการเมือง” และ “ประชาสังคม” ซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ กฎหมาย วัฒนธรรม และอื่น ๆ ที่ไม่ใช่โครงสร้างทางเศรษฐกิจและโครงสร้างส่วนบนนี้คือชุดความคิดและอุดมการณ์ที่รัฐบาลและภาคเอกชน/นายทุน ร่วมกันออกเป็นนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

ขณะที่ พื้นที่ในโครงสร้างส่วนบนตามแนวคิดของกรัมสกี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ประชาสังคม นั้นเป็นพื้นที่ของการสร้างความยินยอมและสามัญสำนึก (Common Sense) หรือมีมุมมอง/โลกทัศน์ต่อปรากฏการณ์ตามที่ถูกชนชั้นปกครองหรือกลุ่มผู้พยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำพยายามสร้างหรือกำหนดไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น ผู้เขียนมองว่าการที่ชุมชนท้องถิ่นจะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากทิศทางของโครงสร้างส่วนบนที่เป็นตัวนโยบายนั้น จึงเป็นสิ่งที่ก้าวไปไกลกว่าการมองเพียงแค่ความสัมพันธ์และพลังในการผลิต เนื่องจากภายใต้โครงสร้างทางเศรษฐกิจส่วนล่างและโครงสร้างทางอุดมการณ์ส่วนบนนั้น ต่างก็ประกอบไปด้วยกลุ่มทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันแตกต่างกันไป อาทิ กลุ่มที่อยู่ภายในสังคมส่วนล่างนั้นก็มีความสัมพันธ์ ในการผลิตและการบริโภคในทางเศรษฐกิจต่อกัน กล่าวคือ ภาคการเกษตรหรือชุมชนท้องถิ่นมีการผลิตพืชผลทางการเกษตรจำนวนมากเพื่อขายทอดตลาด แต่กลับไม่ได้บริโภคในส่วนที่ตนเองผลิตจนเกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร ส่วนกลุ่มที่อยู่ในโครงสร้างสังคมส่วนบนในพื้นที่ประชาสังคมนั้นก็มีความสัมพันธ์กันในเชิงอุดมการณ์ ระบบความคิด และความเชื่อ กลายเป็นผู้ออกมาตรการ นโยบายต่าง ๆ มาสู่ประชาชน นอกจากนี้ ภายในพื้นที่สังคมการเมืองนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มก็จะเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจและการใช้อำนาจบังคับต่อกัน เช่น นักการเมืองกับภาคเอกชน ที่ต่างฝ่ายได้ผลประโยชน์ซึ่งกันและกันต่อการกำหนดนโยบายหนึ่งๆ

อย่างไรก็ตาม นอกจากแนวคิดรัฐแบบองค์รวม (Integral State) ผู้เขียนยังใช้แนวคิดของกรัမ်းซีในเรื่องของกลุ่มพลังทางสังคม (Social Forces) มาเพื่อช่วยอธิบายต่อการฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหารในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ กรัမ်းซี ใช้คำว่า “กลุ่มพลังทางสังคม” (Social Forces) ในความหมายเดียวกับกลุ่มทางสังคม (Social groups) หรือแทนด้วยคำว่า ชนชั้น (Classes) และใช้คำเหล่านี้แทนกันไปมาอยู่ตลอด นอกจากนั้น จะเห็นได้ว่า สิ่งที่กรัမ်းซี สนใจในทฤษฎีการเมืองของเขาเกี่ยวกับตัวแสดงทางการเมืองนั้น ไม่ใช่พฤติกรรมทางการเมือง (Political Behaviour) ของปัจเจกบุคคลในระบบการเมือง แต่เขาสนใจความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มพลังทางสังคมหรือชนชั้นต่าง ๆ มากกว่า กรัမ်းซี มองว่าชนชั้นทางสังคม ประกอบไปด้วยสองชนชั้นคือ ชนชั้นปกครอง (Dominant หรือ Ruling Class) และชนชั้นผู้ถูกปกครองหรือชนชั้นผู้ถูกกดขี่ (Subaltern/Subordinate หรือ Dominated class) (Nemeth, T., อ้างใน, วัชรพล พุทธิรักษา, 2557, หน้า 133-134) จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า กลุ่มพลังทางสังคมในที่นี้ ผู้เขียนต้องการสื่อถึง กลุ่มเกษตรกร ชาวนา ชาวไร่ฯ ในเขตพื้นที่ชนบทที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน โดยผู้เขียนมองว่า ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มทางสังคมและคุณภาพของการกดขี่จากชนชั้นผู้ปกครองยังถูกละเลย ทั้งนี้ กลุ่มพลังทางสังคมเหล่านี้จะเป็นตัวแทนภาคประชาชนที่ออกมาต่อสู้ต่อรื้อกับอำนาจรัฐและนายทุน ในการฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหารให้กลับมา

นอกจากนั้น ผู้เขียนมองว่า การที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหารให้กลับคืนมาได้นั้น สิ่งแรกที่ต้องทำคือการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นก้าวแรกของการที่จะแก้ไขปัญหาการพังทลายของอุปถัมภ์โดยทางอาหาร โดยจะเห็นได้จาก ในทัศนะของกรัမ်းซี ชนชั้นปกครองคือกลุ่มคนที่มีความสามารถในการเป็นรัฐ กล่าวคือ เป็นกลุ่มของผู้คนที่เข้าถึงการใช้อำนาจบังคับและการสร้างความยินยอมพร้อมใจเหนือชนชั้นผู้ถูกปกครอง กรัမ်းซี อธิบายว่าชนชั้นปกครองไม่ได้ปรารถนาเพียงสร้างการนำ (Lead) เหนือกลุ่มหรือชนชั้นอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังต้องการครอบงำ (Dominate) ผู้คนให้ได้อีกด้วย (วัชรพล พุทธิรักษา, 2557, หน้า 141) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชนชั้นปกครอง/รัฐจึงต้องการกำลังอำนาจที่มีเหนือประชาชนและปราศจากการต่อรองหรือการประณามประณอมกับกลุ่มพลังอื่น ๆ เพื่อให้ตนมีอำนาจเด็ดขาดในรัฐ นั่นก็คือการมีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลต่อการกำหนดนโยบายกล่าวโดยสรุป กลุ่มคนที่ถูกปกครองหรือกดขี่ ในที่นี้ผู้เขียนหมายถึงกลุ่มเกษตรกร ชาวนา ชาวไร่ฯ ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และยังรวมไปถึงกลุ่มคนที่ปราศจากอิสระในการปกครองตนเอง (Lack of autonomy) โดยที่พวกเขาตกอยู่ภายใต้การครองอำนาจของชนชั้น/กลุ่มอื่นในสังคม และยังจะเห็นได้ว่า กลุ่มพลังที่จะเป็นพลังสำคัญและเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของอนาคต ก็คือชนชั้นกรรมชีพและชนชั้นชาวนาชาวไร่ฯ

ดังนั้น การที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหารได้นั้น ควรเริ่มจากการกำหนดนโยบายและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยจะเห็นได้ว่า การฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหารไม่ใช่เพียงประเด็นระดับบุคคลแต่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้น ซึ่งการฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหาร/ความมั่นคงทางอาหารถูกมองว่าเป็นปัญหาแบบสหวิทยาการและครอบคลุมหลายปัจจัย อย่างเช่น รายได้ การขนส่ง ราคาอาหาร โภชนาการ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับทางเลือกของอาหาร ความมั่นคงทางอาหาร ปริมาณอาหารที่ได้รับในแต่ละวัน ความไม่แน่นอนของสิ่งแวดล้อมและ การเข้าถึงอาหารที่เพียงพอในแหล่งอาหารระดับท้องถิ่น ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า สิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นต้องปรับแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อการฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหาร โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อย จากเดิมที่ใช้กรอบแนวคิดต่อสู้กับความอดอยาก ไปมุ่งแก้ไขปัญหาโดยเน้นไปที่ระดับชุมชนเพราะเชื่อว่าการฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหารของปัจเจกบุคคลและครัวเรือนมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับบริบทแวดล้อมในชุมชน กล่าวคือ หากชุมชนมีศักยภาพสามารถพึ่งพาดูแลจัดการด้านอาหารได้มากขึ้น ก็จะสามารถฟื้นฟูอุปถัมภ์โดยทางอาหารให้กลับมาได้ โดยไม่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือเร่งด่วน จากแหล่งทุนภายนอกหรือความช่วยเหลือด้านอาหารและปัจจัยอื่น ๆ จากภาครัฐ

สรุป

สำหรับบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมุ่งเสนอกรอบแนวคิดทฤษฎีที่จะช่วยศึกษาความพยายามในการต่อสู้เพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหาร โดยเสนอว่าการนำแนวคิดทางสังคมศาสตร์รวมทั้งแนวคิดทางรัฐศาสตร์มาร่วมวิเคราะห์ก็จะสามารถสร้างกรอบทฤษฎีที่ช่วยในการมองผ่านแง่มุมเรื่องของการอาหารที่ครอบคลุมกว่าเดิม ซึ่งผู้เขียนได้เลือกแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร (Food security) แนวคิดทฤษฎีระบอบนคร (Urban Regime Theory) และเรื่องรัฐแบบองค์รวมและกลุ่มพลังทางสังคมของ อันโตนิโอ กรัมสกี (Integral State and Social Forces of Antonio Gramsci) มาช่วยสร้างคำอธิบายใหม่ ในการวิเคราะห์และเพิ่มกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กลับมาสู่ชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ ผู้เขียนมองว่า สิ่งสำคัญที่ปัจเจกบุคคลต้องเริ่มการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหารอย่างจริงจัง คือการแก้ไขปัญหาอาหารที่ระบบอาหารท้องถิ่น โดยพิจารณาตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่สภาพการผลิตทางการเกษตร ช่องทางการจำหน่ายอาหาร สภาพการคมนาคมขนส่ง การให้การศึกษาด้านอาหาร รวมถึงการมีส่วนร่วมของบุคคลในท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาด้านอาหารที่เกิดขึ้น ผู้คนส่วนใหญ่ละเลยการประเมินปัญหาจากความมั่นคงทางอาหาร ก็เป็นอีกตัวช่วยหนึ่งที่สามารถทำให้การฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหารกลับมาได้ โดยผู้เขียนมีมุมมองว่า ควรมีการใช้ตัวแปรหรือปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นตัวช่วยในการฟื้นฟู อย่างเช่น ปัจจัยในเรื่องของ การนับจำนวนร้านค้าปลีกที่จำหน่ายอาหารเพื่อสุขภาพหรืออยู่ใกล้ชุมชนรายได้น้อย ปัจจัยเรื่องของการขนส่งสาธารณะและการเชื่อมต่อร้านอาหารหรือตลาดเกษตรที่มีอาหารคุณภาพและราคาพอเหมาะเท่ากับชุมชนที่มีรายได้น้อย ช่องทางการจัดจำหน่ายเชื่อมโยงกับผู้ผลิตและผู้บริโภค และยังจะเห็นได้อีกว่าทำไมจึงต้องมีการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหาร เพราะมันยังไปเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องสุขภาพของผู้คนในชุมชน (เช่น เบาหวาน โรคอ้วน สัดส่วนของเด็กที่น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์) รวมไปถึงชั่วโมงในโรงเรียนที่ให้การศึกษาด้านโภชนาการ อายุเฉลี่ยของชาวนา การสูญเสียที่ดิน สภาพการณ์ของภาคเกษตร การทำเกษตรยั่งยืน และพื้นที่ทางนโยบายและโครงการที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายอาหาร ขนาดของโครงการความช่วยเหลือด้านอาหารเทียบกับความต้องการ

นอกจากนั้น ผู้เขียนมองว่าการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหารเป็นเรื่องที่มากกว่าการถกเถียงกันในประเด็นเกี่ยวกับระเบียบการค้าทุนฐานของเศรษฐกิจ แต่ควรพิจารณาอาหารว่าเป็นแหล่งโภชนาการและคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นลำดับแรก ส่วนเรื่องการค้าเป็นลำดับที่สอง ซึ่งการค้าเป็นประโยชน์ในฐานะที่เป็นวิธีการสำหรับการสร้างความเป็นอยู่ แต่การค้าไม่ใช่เป้าหมายในตัวมันเอง ผู้เขียนให้ความสำคัญสนับสนุนการการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหารที่ให้ความสำคัญกับการดำรงไว้ซึ่งชุมชนเกษตรที่สมบูรณ์ และหากได้รับได้รับการส่งเสริมจากนโยบายที่สนับสนุนการผลิตอาหาร ที่ดำเนินภายใต้เงื่อนไขของการกระจายอำนาจ ความหลากหลายความเป็นท้องถิ่นในการปรับระบบการทำเกษตรเพื่อความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมมากกว่าเน้นระบบอาหารเข้าสู่กระแสโลกให้ความสำคัญกับสุขภาพและการผลิตบนที่ดินในระยะยาวโดยคำนึงถึงความเท่าเทียมความคู่ไปกับความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ รวมทั้งหลักการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหาร ทำให้รู้ว่าอาหารเหล่านั้นมาจากไหนและถูกผลิตมาได้อย่างไร ซึ่งแนวคิดการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหารได้บรรจุหลักการสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยมากกว่าจะสนับสนุนอุตสาหกรรมในการจัดการเศรษฐกิจโลก ดังนั้น หลักการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางอาหารจึงเป็นฐานของการฟื้นฟูชนบทในระดับโลกบนฐานของการจัดการทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันและให้สามารถควบคุมเมล็ดพันธุ์และฐานการผลิตขนาดเล็กเพื่อตอบสนองผู้บริโภคด้วยอาหารที่มีคุณภาพจากท้องถิ่น

ปิยนารถ อิ่มดี. (2547). *ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านป่าคา หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพัฒนารัฐบาลชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พรทิพย์ ตีลกันันท์. (2557). การนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหาร. วิทยานิพนธ์นี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาพัฒนาศึกษาภาควิชานโยบาย
การจัดการและการเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2527). เศรษฐกิจกับการเมืองไทย.

วัชรพล พุทธิรักษา. (2550). แนวความคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของกรัมสกี (Gramsci): บททดลองเสนอในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย.

วัชรพล พทธรักษา. (2557). บทสำรวจความคิดเห็นทางการเมืองของ อันโตนีโอ กรัมสกี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ.

วีระ หวังสัจจะโชค. (2557). ความมั่นคงทางอาหารในอาเซียน : บทสำรวจร่วมสมัย, มลนิธิเกษตรยั่งยืน.

สรพงษ์ ชัยนาม. (ม.ป.ป.). “อินเทอร์เน็ตไร้ขีดบดขยัด้วยการครองความเป็นใหญ่” ใน ภารยสาร.

อภิชิต พงษ์ศรีหตุลชัยและคณะ. (ม.ป.ป.). ความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของประเทศไทย. สถาบันระหว่างประเทศเพื่อ
การค้าและการพัฒนา(องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ: ไอทีอีแอลดีจีทีแอลพีเอ็นจำกัด.

FAO. “Rome Declaration on world food Security and world food summit Plan of Action”. world food summit Rome. 13-17 November 1996.

Jonathan S. Davies and David L. Imbroscio. (2009). Theories of Urban Politics Second Edition. London EC1Y 1SP. SAGE Publications Ltd.

Keith Dowding. (2016). The philosophy and methods of political science. China: Palgrave Macmillan.

La Via Campesina. (2012). Focus on the Global South. Retrieved From. <https://biothai.net/>

McMichael, Philip. (2009). "A Food Regime Analysis of the World Food Crisis," Agriculture and Human Value.

Via Campesina. (1996). "The Right to Produce and Access to Land: Food Sovereignty: A Future without Hunger". November 11-17, Rome, Italy.

ออนไลน์

เนตรดาว เถาวิล. (2560, กรกฎาคม 4). แหล่งที่มาของเกษตรอินทรีย์กับระบบอาหารโลก, สืบค้นจาก

[www.https://prachatai.com/journal/2013/02/45435](https://prachatai.com/journal/2013/02/45435).

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2560, กรกฎาคม 4). แหล่งที่มาของการเมืองนคร-ความรู้เบื้องต้น. สืบค้นจาก

https://www.matichon.co.th/columnists/news_594632

UNITED NATIONS, ERADICATE EXTREME POVERTY & HUNGER. Retrieved From.

<http://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>.